

EGY ÉLETEN ÁT

hab. N.
1950 7/11

Hűség és állhatatosság — mesék, legendák tárgya évezredek óta. A férfi vagy a nő, aki szerelmeséhez a tér és idő minden akadályát legyőzve hű marad — hívják Pénelopének, Dzsomárt-nak, Solveignek, vagy János vitéznek — minden korban meghihlette a költőket, dálnokokat.

Ami azonban Varvara Vasziljevna, a fiatal tanítónőt és Martinovot, a fiatal forradalmárt összefűzi, több ennél: *magasabbrendű hűség*. A szerelemben való hűséget a *jobb emberi élet gondolatához való hűség*, az annak szolgálatában való állhatatosság szálai szövik valóban időt- és bajtállóan szilárdá, megbonthatatlaná.

Ez ad erőt a fiatal tanítónőnek, hogy elmenjen az eldugott szibériai faluba tanítani, hogy szembeszálljon a feleségét verő részeg őriással. Ezért bírja el nemcsak kedvese távollétét, de azt is, amikor a cári önkény, majd a forradalmi kötelesség időről-időre elsodorják mellőle — hogy végül mint haladóklót lássa viszont.

Mi az, ami a fiatal nő alakjában annyira vonz és megindít bennünket, ami a csodálat, aggodalom és szeretet hullámát váltja ki belőlünk? A *törékeny erő* képe ez, azé az emberé, akit a kötelesség, a feladat, a lélek ereje majd a haladó értelmiségi forradalmi tudata edz acélkeménnyé, még nem rettenővé. Ez viszi el a kulákok tanyájára, amikor megtudja, hogy azok életére törnek: „Ha engem megöltök, öljétek meg gyermekeiteket is, mert ők mind ismerik az én igazságaimat!” — vágja arcukba. Ezekből a szavakból nemcsak a bátor ember, a forradalmár szól: a példás pedagógus is, aki a maga életét tanítványaiba oltja át.

★

Lehet-e valakinek az élete csak magánélet 1905 és 1945 között. Nem, sehol a világon, de legkevésbé Oroszországban. Így szövi át, nem: *így határozza meg* Varja egyéni sorsát a történelem. Győz az Októberi Forradalom, felépül a szocializmus. A konyhóban indult iskolából évek multával emeletes középiskola lesz. A kis szibériai faluból virágzó nagyközség. A fiatal, lelkes falusi tanítónőből a középiskola már bizony nem fiatal, de nem kevésbé lelkes kommunista igazgatónöje, aki büszkén viseli mellén a Lenin-rendet. És a kis parasztfiú, a „kincskereső” Voronov gyermeke, akit minden tehetsége ellenére sem vettek fel a középiskolába — „nem ülhetnek egy padban milliomosok és koldusok gyermekei!” — ma már maga is középiskolai tanár.

★

Változnak az idők, és mi is változunk bennük — tartja a latin mondás. És valóban. Két év előtt már láttuk ezt a filmet. Akkor úgy éreztük: mélyen nekünk szól, nemcsak emberi, de társadalmi vonatkozásaiban is.

Abban az időszakban voltunk, amikor a munkás és paraszt gyermeke már nyugodtan ülhetett az iskola padjaiban.

Ma úgy érezzük: csak most értjük igazán, most szól igazán nekünk. Akkor a „fordulat évé”-ben voltunk. De ma, a hároméves terv győztesen megívott, nagy csatája után verszi népünk birtokába a kultúrát.

A tanítónő megölésére készülő kulákok alakja a lengyelkápornai hitvány gyilkosok tettének sötét háttéréből emelkedik ki.

Ez ad általános időszerűségén túl különös időszerűséget is e kiváló film új bemutatójának.

★

Donszkojt, a film rendezőjét jól ismerjük a megkapó Gorkij-filmek rendezéséből. Ugy véljük azonban, az „Egy életen át” rendezésével művésze magasabb csúcsokra hág. A Gorkij-filmek gyönyörű *festményekre* emlékeztető képkompozíciói itt meglepően, mozgékonyabbakká *filmszerűbbekké* válnak Donszkoj költő is: nem versben ugyan, de a rendezésnél használt költői megoldásokban. A költői összehasonlítás ismétlés, visszapillantás eszközeit magasrendű művészettel alkalmazza. A cselekmény magasabb fokáról tekint vissza a már túlhaladottra: az új iskolaépületből a régít idézi vissza a volt tanítvánnyal való találkozásnál az első lecke szívetmozdító izgalmát. A film végén, a végzett növendékek báljának képe Varja első báljának képébe mosódik át, ahol Martinovval megismerkedett és mindenekfelett: az 1914-es elkeseredett, gyűlölködő bevonással szembeállítja a nagy Honvédő Háborúba való bevonulást, amikor mindenki szorongó, de büszke örömmel kíséri hozzátartozóját.

★

Vera Mareckája a szovjet művészek legnagyobbjai közül való. Azzal, ahogyan jóformán maszkirozás nélkül egyenlő elhithető erővel jeleníti meg a tizenhatéves, boldogságtól ragyogó fiatal leányt, a szenvedésben is kemény szovjet asszonyt és a munkájában, tanítványai életében feloldódó idős pedagógust — a belső művészi átélés utólérhetetlen példáját adja.

A fiatal tanítónő akkor válik rettenthetetlenné, amikor veszélybe kerül. Az idős igazgatónő arca akkor ölti fel a kérlelhetetlen keménység vonásait, amikor a németektől halálra kínzott Zoja Kozmogymjanskájáról beszél. Mert: „*élni annyi, mint a hazát szolgálni.*”

Varvara Vasziljevna hű marad „egy életen át”. Hű, megigazthatatlanul szerelméhez, tanítványaihoz, az emberi haladás gondolatához — szovjet hazájához. Mindéhez, ami az életet valóban értékessé teszi.

Farkas Sándor